

Проф. др Станка Стјепановић

Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву

НАСИЉЕ НАД НЕРОЂЕНОМ ДЈЕЦОМ И УГРОЖЕНОСТ РОДНЕ РАВНОПРАВНОСТИ DE FACTO И DE IURE

Ауторка у овом раду указује на проблем који се појављује приликом подношења захтјева за прекид трудноће на основу Закона о условим и поступку за прекид трудноће. Указује на двоструко кршење родне равноправности. Прво кршење је у изричитој одредби Закона да захтјев за прекид трудноће може поднијети само жена, а не тражи се уопште сагласност с тим захтјевом брачног супружника или ванбрачног партнера. Друго, још драстичније кршење родне равноправности, је селективно убијање нерођене дјеце фаворизујући мушки пол дјетета, тако да је већ озбиљна неравнотежа у броју живо рођене мушке и женске дјеце. Врши се највеће насиље над нерођеном женском дјецом, јер им се укида основно право – право на живот.

Ауторка указује на предност подизања друштвене свијести у односу на законску присилу. Закључује да се законима (насиљем) не може довести до тога да сваки појединац, који у заједници са другим сачињава друштво, постане ненасилан. Указује на чињеницу сразмјерног повећања насиља према дјечи и међу дјецом, повећањем доношења норми о заштити од насиља у породици.

Кључне ријечи: Насиље; Дијете; Нерођена дјеца; Фетус; Женски пол; Матична ћелија.

1. УВОД

Петражицки је, прије више од једног вијека, истицао да научну пажњу треба усмјерити на „оно право којим се руководе дјеца у областима својих игара, својих дјечјих договора и другог понашања – дјечје

право, дјечја правна психика“.¹ Залагао се за проучавање карактера и садржаја дјечјег права, како би наука могла доћи до закључка о развоју права уопште и појединих његових видова у људској психи. Утврдио је да се из међусобних односа дјеце могу уочити развој психике права својине, облигационог права, права солидарности у односима између дјеце једнаког узраста, а између дјеце неједнаког узраста разна права власти, командовања и изрицања санкције, врло често освете. Проматрао је дјечји правни живот и дошао до закључка да је врло важно које се право сугерише дјечи и да дјечја правна психика, под тим утицајем, може добити друштвено штетно усмјерење. Излажући двије крајности, када дијете живи у кући без икаквих права и када му је све дозвољено и у односу на родитеље и старије, дошао је до закључка да је и једно и друго врло лоше. Нарочито је указао на чињеницу да би свака ненормално развијена правна психика уздигла дијете до „некаквог привилегованог бића међу осталим смртницима“.²

Данас, у области права дјетета готово свакодневно је обогаћивање друштва новом палетом права дјетета, али у смислу сагледавања тог права са становишта одраслих. Упослена је читава армија људи који се брину о дјечјим правима, али виђеним очима одраслих, а општепозната је чињеница да одрасли и дјеца не могу једнако доживјети свако право у својој свијести. Како дијете доживљава поплаву примјене насиља да би се остварило његово право на ненасиље? О томе се од заглашујуће буке о његовом најбољем интересу ништа не чује. Како дијете доживљава причу о заштити својих права у школи и у кући? Да ли је то она тврдња Петражицког да ће се у таквом случају дијете, стављено у центар свијета, осјећати према осталим смртницима као привилеговано биће и сматрати све нижим од себе? Додајемо да би у таквом случају имали хиљаде малих бића које би свако за себе сматрало да је највише и да му треба све припасти, из чега слиједи насиље према вршњацима, наставницима и родитељима. А како може да реагује дијете ако га у највећој кампањи о његовим правима медији обавијештавају о томе да се тамо негдје десило да су на граници ухватили некога ко илегално превози пилуле с прахом у који су претворена дјеца прије него им је дата прилика да угледају свјетлост дана из мајчиног стомака?³ Које је највише по рангу право дјетета, ако то

¹ Л. Петражицки, *Теорија права и морала*, Подгорица 1999, 84.

² „(...) Ради постизања нормалног и друштвено корисног смјера живота и понашања у будућности и ради изградње здравог и способног карактера, суштински је важно одговарајуће правно васпитање у дјетињству, школи...“ – *Ibid.*, 87.

³ „Кинези пију пилуле чији је главни састојак месо мртвих беба“, *Телеграф* 6. мај 2012.

није право на живот? Може ли се уопште говорити о праву дјетета ако се не може заштитити његово основно право на живот? Ако су дјеца само предмет у мајчиној утроби, који се може избацити када то буде воља других и да такав поступак не буде чак ни привилеговано убиство, онда се озбиљно доводе у питање остала права дјетета. Нерођено дијете представља материјал за даљњу научну обраду и употребу у козметичке, па чак и прехрамбене сврхе. Гдје је ту његово право на живот?

Никада до сада није забиљежена таква одиоза према женском полу, као што је то данас у вријеме технологошког напретка и ослобођења „женских“ права. Захваљујући ултразвучној дијагностици и установљавању пола дјетета у првим мјесецима трудноће, у свијету се изврше милиони убистава нерођене дјеце само због њихове полне припадности. У овом раду покушаћемо освијетлити тврдње да се примјеном силе у законском облику не може довести до ненасиља. Једини пут праве заштите дјетета и равноправности полова је увођење програма мјера у подизању друштвене свијести.

2. ДЕФИНИЦИЈА ДЈЕТЕТА ПО КОНВЕНЦИЈИ УН О ПРАВИМА ДЈЕТЕТА

Конвенција УН о правима дјетета дефинише дијете као свако људско биће које није навршило 18 година. Дјеца не смију трпјети дискриминацију, између осталог и на основу пола, и свако дијете има право на живот и пун хармонични развој својих потенцијала: тјелесни, емотивни, психосоцијални, когнитивни, друштвени и културни. То значи да је дужност државе потписнице Конвенције да штити и основно право на живот дјетета и право на његову полну недискриминацију, како прије, тако и после рођења. Чињеница је да једна демократска држава, као што је Пољска, штити интересе и рођеног и нерођеног дјетета, особито право на живот и редовно шаље Комитету УН за права дјетета извјештај и о заштити рођене и нерођене дјеце.

3. ЗАХТЈЕВ ЗА ПРЕКИД ТРУДНОЋЕ КАО ИСКЉУЧИВО ПРАВО ЖЕНЕ

Према Закону о условима и поступку за прекид трудноће, абортус се може извршити само на захтјев жене. За прекид трудноће малољетне жене или жене лишене пословне способности, захтјев подноси родитељ или старалац, односно надлежни орган старатељства.⁴ Мало-

⁴ Закон о условима и поступку за прекид трудноће, *Сл. гласник РС*, бр. 34/08, чл. 5.

љетна трудница старија од 16 година која је стекла пословну способност сама подноси захтјев за прекид трудноће. Ако трудна жена која носи дијете, не старије од 10 недеља, уз захтјев приложи и слагање са тим захтјевом љекара специјалисте гинекологије и акушерства да се тим не би нарушило теже здравље или угрозио живот жене, онда по Закону нема начина да се жена спријечи да изврши абортус. Иако је медицинска наука одавно констатовала да ембрион садржи генетски склоп и оца и мајке, против таквог медицинског налаза устаје наш законодавац и крши родну равноправност тако што не дозвољава оцу да равноправно учествује у доношењу одлуке о прекиду трудноће. По Закону, мајка доноси искључиву одлуку о праву дјетета на живот. *De iure* је мушкарац, отац дјетета, сасвим угрожен у свом уставом загарантованом праву на родитељство само због своје родне припадности. *De facto* је у већини случајева мушкарац тај који директно или индиректно присиљава жену да изврши убиство нерођеног дјетета. У случајевима кад жени пријети да неће давати издржавање, или да ће напустити брачну заједницу, она подноси захтјев и тиме остварује своје „искључиво право“ на прекид трудноће. То значи да су у стварности жене највише оштећене управо овим својим искључивим правом.

Ултразвучна дијагностика дала је могућност да се прије утврди и пол дјетета, што је *de facto* довело до страшног покоља женске дјеце, и то тако да је у појединим дјеловима свијета дошло до толиког дисбаланса живорођене мушке и женске дјеце. Тим ударом на основно право сваког људског бића – право на живот, фактички су опет повријеђена права на родну равноправност. У многољудним земљама као што су Индија и Кина, то се бројчано изражава у милионима. Због тога су у овим земљама уведене строге забране да се приликом ултразвучног прегледа каже пол дјетета. У Кини, гдје је законом дозвољено да породица има само једно дијете, тако селективно убијање нерођене дјеце довело је до тога да има 24 милиона више живорођене мушке дјеце, а некад се рађао исти број женске и мушке дјеце. У Индији је кривичноправни епилог добила драма жене коју је муж 17 пута присиљавао да изврши абортус, и то сваки пут након извршеног ултразвучног прегледа гдје се констатовало да је у питању женско дијете.

Конвенција о правима дјетета подразумејева под појмом дијете свако људско биће које није навршило 18 година живота. То значи да је дужност државе потписнице Конвенције да штити и основно право на живот дјетета и право на његову полну недискриминацију. Због тога би требало да Гендер центар Републике Српске и Омбудсман за права дјетета заједно поднесу иницијативу Народној скупштини

Републике Српске за промјену Закона о условима и поступку за прекид трудноће. У тој иницијативи би требало назначити да захтјев за прекид трудноће могу поднијети само заједнички, оба родитеља, уколико се лица налазе у брачној или ванбрачној заједници и ако је жени познато ко је отац дјетета.

3.1. Женски пол дјетета као узрок прекида трудноће

Одбор за једнаке могућности Вијећа Европе предложио је у прошлој години Парламентарној скупштини да се љекарима забрани откривање пола дјетета јер су у бившим совјетским републикама, сада чланицама Вијећа, учестали прекиди трудноће након сазнања да је фетус женског пола.⁵ У Индији, другој по величини многољудној земљи, сама влада даје извјештај да је у посљедњих 20 година абортусом или непосредно по рођењу убијено десет милиона женске дјеце, иако је сада тамо законом забрањено да љекари кажу пол дјетета.⁶ И ми смо држава у којој се предност даје мушкој дјечи. Познате су изјаве наших љекара који су били свједоци да су се родитељи одлучивали на убијање дјеце ако су сазнали да су женског пола. То је драстично кршење основног права на живот женског бића.

Махатма Ганди је још у првој половини 20. вијека рекао да је мушкарац страшно понизио жену у овом вијеку и претворио је у предмет своје пожуде.⁷ Није ли највеће понижење женског пола тзв. искључиво право жене да одлучује о животу свог дјетета? Право на абортус није право већ понижење жене, како је то лијепо рекао Ганди. Он је сматрао да се стављање жене у положај да задовољава само сексуалне прохтјеве свог мужа и своје и не желећи при томе дјецу довести до духовне деградације човјечанства. Нисмо ли сада свједоци те духовне деградације, када женска дјеца у милионским бројкама бивају сјечена и донирана за здравље неких људи, а за профит других?⁸

⁵ *Блиц* 13. септембар 2011.

⁶ *Блиц* 1. јун 2012.

⁷ М. Ганди, *Пут ненасиља*, Београд 2008.

⁸ „Алберти је рекао да је видео дјецу рањену, али живу након побачаја, а у једном случају два близанца како се ‘и даље крећу на столу’ кад су лекари почели комадање деце за трговину органима. Деца су, како је рекао, ‘грлила једно друго’ и ‘хватала ваздух’ кад су лекари кренули да их раскомадају. Ми смо вадили очи, јетру, мозак и тимус, а посебно срчану крв (...) чак и крв из удова коју смо могли добити из вена.”, казао је Алберти. – *Investigate Daily*, <http://www.investigatemagazine.co.nz>.

4. УБИСТВО ДЈЕТЕТА КАО ПРИВИЛЕГИЈА ОДРАСЛИХ

Чедоморство, убиство дјетета при порођају под утицајем стања које је изазвано порођајем, је једно од привилегованих облика убиства када је у питању запређена казна за извршиоце тога дјела. Кривични закон РС предвиђа за то дјело изрицање казне од шест мјесеци до пет година. Кривично дјело насиља у породици, описано у члану 208 истог закона, предвиђа изрицање казне за оног ко примјеном насиља, дрским или безобзирним понашањем угрожава тјелесни интегритет члана своје породице, а према ст. 4 истог члана учинилац може бити кажњен до 12 година затвора ако наступи смрт члана породице. Под породицом се подразумијевају родитељи и њихова дјеца. То значи да је убиство дјетета кажњиво, па постављамо питање како може истовремено важити закон којим је дозвољено мајци да у неограниченом броју убија своје дијете абортусом и оваква одредба у КЗ Републике Српске да је кажњиво насиље над дјецом? Да ли су дјеца од педесетих година двадесетог вијека постала предмет експеримента *in vivo*, које је започео Јозеф Менгеле и због чега је осуђен у Нирнбершком процесу?

У посљедњих тридесет година, у свијету је абортусом убијено више дјеце него што је у свим ратовима погинуло људи од времена писане историје људског рода. Истраживачи се просто отимају за поједине дијелове фетуса који служе за истраживање у лијечењу многих болести. Интересантно је да образлажу ово комадање дјеце слично као и утемељивач овог правца у медицинској науци – Јозеф Менгеле. Кажу да је у интересу болесних да се лијече, па онда убијени фетуси служе у „хумане“ сврхе. Против вивисекције је одавно дизан глас, а бебе се и даље страшно убијају. Како је то могуће у вријеме највеће приче о правима дјетета?⁹ У Републици Српској су прије двије године донесени Закон о трансплантацији људских органа и Закон о трансплантацији људских ткива и ћелија.¹⁰ И у једном и у другом закону тражи се да се у поступку узимања људских органа, односно људских ткива и ћелија, од умрлог лица најприје види да ли је дало писани пристанак на то, а ако није, тражи се писани пристанак пунољетног члана породице. Општепознато је да је дијете у мајчиној утро-

⁹ Јан Висхарт (*Ian Wishart*) указује на проблем промета дијелова фетуса и употреба људских бића – фетуса у експериментима, закључујући да су на тај начин фетуси – људска бића мање заштићена од животиња. – I. Wishart, “Fetal body parts used for research”, *Investigate Daily*, <http://www.investigatemagazine.co.nz/Investigate/?p=2451>, 7.

¹⁰ *Сл. гласник РС*, бр. 14/10.

би онемогућено да даје било какав пристанак. Оно може само нијемим криком узвикнути када му се приближава сјечиво.

У чл. 32 Закона о трансплантацији људских ткива и ћелија наводи се да последице узимања ткива и ћелија по здравље живог примаоца не смију бити у несразмјери са очекиваним побољшањем здравственог стања примаоца. Управо супротно се дешава, јер бебу убијају абортусом да би ћелије из њеног мозга убризгали онима којима су очи обољеле.¹¹ Дијете на тај начин постаје врло уносна сировина у лабораторијима за што већи профит.¹² Забрињава и чл. 47 истог закона који предвиђа могућност понуде ткива и ћелија и ван Републике и ван БиХ. На сваки легално изведени абортус долази осам непријављених абортуса.¹³ Према подацима демографа Стеве Пашалића, у 2009. години је у Републици Српској пријављено 3000 абортуса. Приватне клинике углавном не пријављују извршене абортусе, па је број укупно извршених абортуса вишеструко већи. Куда доспијевају тијела овако непријављено убијене дјеце, да ли су предмет трговине, а формално донације ћелија?

4.1. Уништавање ембриона – убијање будућег живота

У клиникама за вештачку оплодњу хиљаде брачних парова види једину наду за своје потомство. Доиста, већ је увелико у петој деценији живота прва беба из епрувете. Срећна лица мајки које су успјеле да на свијет донесу дијете путем вјештачке оплодње су свијетла страна овог чина која се врло често презентује у свим медијима. Мало или

¹¹ Скот Фишбах, директор организације *Minnesota Citizens Concerned for Life*, изјавио је да се врши клиничко истраживање у коме се користи мозак од абортираних беба за лијечење макуларне дегенерације код старијих лица, на начин да се убризгавају матичне ћелије мозга фетуса у очи 16 пацијената у оквиру студије „Утицај ћелија на вид“. То истраживање се врши за компанију *StemCells Inc.*, која користи за то мозак фетуса старог од 10 до 20 недеља.

¹² Јан Висхарт је у наведеном дјелу дао ценовник, изражен у доларима, на тржишту дијелова фетуса. Наводимо неке од цијена: Панкреас (<8 недеља) \$ 100, Панкреас (> 8 недеља) \$ 75, Тимус (<8 недеља) € 100, Тимус (> 8 недеља) \$ 75, Удови (најмање 2) \$ 150, Мозак (<8 недеља) 30 % попуст ако је знатно фрагментиран \$ 999, Мозак (> 8 недеља) 30 % попуст ако је знатно фрагментиран \$ 150, Коштана срж (<8 недеља) \$ 350, Коштана срж (> 8 недеља) \$ 250, Уши (<8 недеља) \$ 75 Уши (> 8 недеља) \$ 50 Очи (<8 недеља) 40 % попуст за једно око \$ 75, Очи (> 8 недеља) 40% попуст за једно око \$ 50, Кожа (> 12 недеља) \$ 100, Плућа и срце блока \$ 150 \$ 150, Кичмени стуб, Кичмена мождина \$ 325.

¹³ Према изјави др Јасне Ристић, руководиоца центра за биостатику у здравству, једном годишње се обавезно доставља извјештај о броју абортуса Европској комисији, али се редовно пише да број није прецизан. У Србији се годишње изврши око 200.000 абортуса, али пријављено буде око 23.000.

никако се новинарско перо не закачује за једно веома тешко питање: шта са оним прекобројним ембрионима, јер према статистичким подацима, преко 50 % ембриона не буде искориштено, ин витро фертилизацијом, не буду искориштени.

Ако нема довољно абортивног материјала, истраживачима могу врло корисно послужити ембриони за узимање матичних ћелија, који су неискориштени у клиникама за вјештачку оплодњу. Истина, када се узму матичне ћелије из ембриона, он буде уништен. Како онда ускладити онемогућавање живота ради нечијег здравља, наравно и профита? Навели смо тумачење чл. 32 Закона о трансплантацији људских ткива и ћелија и додајемо да и о ембриону као почетку људског бића свака држава треба водити бригу, умјесто да се понашају према њему као да је материјал за отпад. У Великој Британији, по наводима *С. С. George*, ванредног професора Правног факултета у Единбургу, у року петнаест година, од 2.137.924 ембриона узетих за вјештачку оплодњу, милион и двјеста хиљада ембриона претекло је за уништавање.¹⁴ Наравно да многи кажу да је боље да се из њих узму матичне ћелије које ће користити у терапеутске сврхе. У суштини, тиме се прикривају комерцијалне употребе ембриона. У Норвешкој је забрањена производња прекобројних ембриона који се употребљавају за вантјелесну оплодњу, па макар то био узрок смањења успјеха вантјелесне оплодње.

Унижавање човјека је највеће када му не дате шансу да се роди. Код ембриона је таква могућност уништења софистицирана. Да сваком болесном човјеку поставимо питање: да ли желиш да оздравиш под условом да другом не дамо прилику да се роди? Какав би се одговор могао очекивати? Ако је негативан, онда је то човјек који тражи право на живот за себе, али и то право признаје другом. Ако је потврђан, онда је то знак да смо кренули низбрдицом ка уништењу људског бића. И забране, попут оне да се људски гени не смију мијешати са животињским у циљу производње неког бића, представљају брану за ријеку у виду шупље мреже. Код оваквог недореченог регулисања у националном, регионалном, европском и уопште у међународном оквиру, имајући у виду већ сада 15 пута већи илегални ток ембриона у терапеутске козметичке и остале сврхе, не треба нас изненадити када из неке тајне лабораторије истрчи Минотаур. На крају, можемо се оправдано запитати није ли јелинска митологија о бићима получовјек-полуживотиња у ствари народом испричана прича о генетском

¹⁴ С. С. George, “Open Acces and Regulation of Comercialisation of Human Stem Cell Lines in the UKSCB”, *ScriptEd, A Journal of Law, Technology and Society*, Vol. 7, Issue 2/2010, <http://www.law.ed.ac.uk/ahrc/script-ed/issue7-2.asp>, 1. јул 2012.

инжењерингу у старих Грка. Само је вјероватно дошло до крајњег успјеха тих истраживања у коме су сви ембриони били потрошени, а како је ембрионална ћелија бесмртна, нестало је могућности да цивилизација која је достигла такав технолошки „напредак“ опстане, па су је наслиједили природно здрави организми који су се звали људи који су имали природни закон у срцу, а не ћелије срца у закону. Наказе су већ добијене приликом усађивања људских гена који регулишу раст у ембрионе свиње, а ко може забранити најопаснију игру одраслих с властитом врстом?¹⁵ Игре су углавном јавне, али далеко више има од јавности скривених генских игара. Ко може забранити посједовање кућног љубимца? Кад тај љубимац постане полуриба, једну трећину грашак и једну шестину човјек, да ли знамо да га је неко тако сложио?

Има ли краја рушењу права на живот човјека? Одговор је негативан, али то производи сваким даном све више насиља. Интерактивно је исијецање матичних ћелија, на једној страни и страховито бујање насиља, на другој страни. Мијешање гена разних врста имаће за крајњи резултат самоуништење једне врсте. За сада се највише уништава људски живот, у зачетку (ембрион), или када треба да се спријечи (абортус), његова појава у овом нашем генетски модификованом свијету. Како можемо очекивати ненасиље у школи, кући, на улици, у обданишту? Законском нормом о забрани насиља неће се моћи спријечити насиље.

5. ПРОГРАМ ЗА СМАЊЕЊЕ НАСИЉА НАД И МЕЂУ ДЈЕЦОМ

С обзиром на социјално-демографску слику Републике Српске и стање здравља дјете и жена, неопходно је да се покрене неколико програма који ће омогућити да се смањи насиље над нерођеном дјецом које даље индукује насиље над рођеном дјецом, затим вршњачко насиље, насиље на улицама, школама и стадионима. Потребно је од петог разреда основне школе до факултета организовати да сваки час почне реченицом: „Не убиј људско биће јер абортусом спречаваш њега да сутра постане велики пјесник, спортиста или најједноставнији добар човјек који ће помоћи и теби и цијелом друштву. Ако убијеш нерођено дијете, извршио си насиље над њим, а самим тим и над собом. Не чини нерођеном оно што не желиш себи – да ти други не одузме живот. Да ли можеш бити убица? Ти убијаш, а толико би

¹⁵ Г. Дамјановић, „Генетски инжењеринг и патентни прописи“, *Начела и вриједности правног система – норма и пракса* (прир. Г. Марковић), Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву, Источно Сарајево 2012, 265.

људи хтјело да буду родитељи, а ти то не желиш бити, роди дијете, а ако не можеш да га издржаваш, дај га онима који ће га усвојити.“

У ту сврху, у сарадњи са Заводом за уџбенике, треба предложити да у сваком уџбенику од петог разреда основне школе последије насловне странице буде одштампана страница на којој би била слика фетуса у мајчином стомаку са натписом „Не убиј. И нерођено дијете има права на живот.“ На ТВ програмима прије сваке информативне емисије треба стављати слику труднице са фетусом и звуцима откуцаја бебиног срца и то пропратити текстом: „Након 18 дана моје срце куца овако, немојте ме молим вас убити, желим да доживим да трчим.“ Једном мјесечно треба посветити један сат, и то недјељом поподне, емисију која би се звала „Осмијех нерођеног дјетета умјесто нијеомог крика нерођеног дјетета“, у којој би се приказивало најприје шта љекари кажу о томе шта абортус значи за здравље жене и како се то односи на здравље цијеле породице, затим би се приказивали положаји дјетета у мајчином стомаку са изразом задовољства на лицу, а након тога дијелови из филма „Ниједи крик“ аутора Бернарда Натансона, борца против покоља нерођених. Трећи дио те емисије садржавале би исповијести жена које су извршиле абортус и оних које су имале намјеру, али нису извршиле абортус. Потом би биле емитоване изјаве људи који немају дјецу, а желе да их усвоје. За то вријеме на екрану би ишао текст: „Не убиј ме мајко“. У току те емисије, у сваком њезином дијелу ишао би краћи разговор са оцем и мајком многодјетне породице.

Као што је у француском праву дата могућност да се буде „анонимна мајка“, тако и код нас законом треба да се uvede могућност да жена, која не жели да има дијете, а трудна је, не склони то дијете убиством абортусом, већ да се породи у болници без остављања свога идентитета, а надлежне службе последије то дијете дају на потпуно усвојење.

У свакој основној, средњој школи и факултету два пута годишње треба организовати такмичење за најљепшу пјесму, најљепши литерални рад и најљепши ликовни рад са темом: „И ја сам људско биће, не убијте мене“. Под истим тематом, једном годишње за прославе дана општине, регија, републике треба расписати конкурс за најбољи рад из наведених области. У локалним медијима свакодневно треба објављивати рубрику у којој ће се истицати вриједности многодјетних породица. Све новине које излазе свакодневно или периодично требало би да у десном доњем углу насловне странице имају у квадрату уписане ријечи: „Не убијте, пустите дјецу да се роде“.

Абортус треба дозволити само у случају да је мајка у животној опасности. И у том случају треба строго одредити да се дијете сахрани. Треба законски забранити да се врши било какав промет тјелесним остацима дјете након извршеног абортуса, јер вршење таквог „промета“ је данас врло актуелно, иако такав уговор не припада категорији именованих уговора. Овај правни промет се обавља илегално, а легално су то донаторски уговори који најчешће прикривају продају. У анкети која је проведена међу студентима прве године Правног факултета Источно Сарајево у сва три одјељења, готово сви су осудили такав промет дијелова дјете. На питање како назвати такав уговор, већина је са индигнацијом одбијала да о томе нешто каже јер су се начелно противили правном промету уопште, а један одговор је био карактеристичан и врло усмјеравајући – да га треба назвати уговор о људској срамоти. Исто тако, у КЗ након кривичног дјела недозвољеног прекида трудноће треба додати нови члан који предвиђа кривично дјело недозвољено извјештавање о полној припадности фетуса.

Треба организовати редовно једном мјесечно предавања на факултетима у трајању од један час у коме би наступили троје студената тог факултета који би држали предавање с презентацијом под називом „Немој бити убица, буди мајка“. Како су млади људи везани за комуникацију путем друштвених мрежа, то би требало да сваки дан на друштвеној мрежи онај ко жели сачувати живот нерођеног дјетета пошаље својим пријатељима поруку слjedeћег садржаја: „Кажем теби, ти реци својим пријатељима, не убиј и не наведи никог на убиство, било рођено, било нерођено“. На спортским такмичењима побједнику поред стандардног пехара треба додјељивати и плакат на коме би писало: „Данас на постољу си ти, не спречавај да се роди онај који ће бити на твом мјесту“. Треба увести недјељу са новчаном наградом за сваку мајку, а посебну медаљу и специјалну награду за сваку ону која има више од троје дјете. Треба установљавати фондове у свакој локалној заједници за помоћ многодјетним породицама који би носили називе по мајкама са највише дјете, и то тако да мајке с много дјете буду уважаване и да им се даје предност у свакој заједници.

6. ЗАКЉУЧАК

На дневном реду 20. сједнице Народне скупштине Републике Српске нашао се и Закон о заштити од насиља у породици, а у образложењу предлагача Закона истиче се да је неопходно да се ранији Закон побољша. У ту сврху, у чл. 37 предвиђено је: „Ради праћења и процјене спровођења политика и мјера за спречавање и сузбијање насиља у породици, те унапређења координисаног и ефикасног дјело-

вања у области насиља у породици, Влада оснива Савјет за сузбијање насиља у породици и породичној заједници (у даљем тексту: Савјет).“

Да ли нам је то недостајало да би биле заштићене све жртве насиља? Мислим да није. Опет се не води рачуна о најгрубљем насиљу над нерођеном дјецом. А и нови и ранији закони не примјењују Конвенцију о правима дјетета у основном праву на живот сваког људског бића. Није ли насиље и над живим дјететом када оно сазнаје да је мајка одлучила да убије њезина или његова брата и сестрицу, прије него што се роди? Како може доживјети и чињеницу да је то биће завршило у неком козметичком или фармацеутском препарату? Свакодневно причање о правима дјетета ће га у приличној мјери у најмању руку збунити. Претјерано нормирање не може довести до ненасиља, јер је Махатма Ганди лијепо рекао да се насиљем никада не може доћи до ненасиља. Управо супротно, претварање људских бића у лабораторијски материјал довешће до насилне комуникације дјетета, које се ипак родило, са свима у својој околини.

На крају, колико је убица, подстрекача на убиство нерођених, помагача и прикривача у свијету? Да ли смо сви постали саучесници у највећем, до сада незапамћеном у историји људске цивилизације, убиству дјеце? Да ли је то производња дјеце ради тога да би завршила у лабораторијама истраживача као искомадани материјал? Никада као до сада жене нису биле у толикој мјери понижене да се убијају још у мајчиној утроби. Због тога се мора ставити на озбиљно разматрање површинска заштита права дјетета и жена кроз међународне и домаће законске и подзаконске акте и проводити програм подизања друштвене свијести да се види гдје је и у чему права и истинска заштита дјеце. Ако смо у жељи да пронађемо најбољи интерес дјетета погријешили мислећи да можемо само законима ријешити питање насиља над дјецом и међу дјецом и довести до родне равноправности, то морамо констатовати. Сваким даном, све више је и закона о заштити од насиља и насиља, што значи да треба нешто промијенити. Сматра се да би увођење сексуалног васпитања у школе довело до смањења абортуса. Али, постоје двије врсте сексуалног васпитања. Ганди каже да једно служи контроли и савлађивању сексуалног нагона, а друго га подстиче и храни, па сматра да само прво треба бити предмет дјететовог образовања, док је друго штетно и опасно и треба га избјежавати.¹⁶ Нерођени се убијају, па у корпус дјечјих права не треба убројити и право да још у дјечјој доби добију статус привилегованог убице. А наше клинике извјештавају да већ имају приличан број дјевојчица од

¹⁶ М. Ганди, *Борба ненасиљем*, Београд 1970, 209.

13 година које су извршиле абортус. Финска је прије неколико година увела овај други облик сексуалног васпитања у основне школе и од тада је порастао број прекида трудноће међу дјецом. Ако је дјетету све слободно, није му све за корист. Треба свима освијетлити пут живота. За то је једино могуће истина, као најснажнија свјетлост.

Нови Закон о заштити од насиља у породици у чл. 42 даје задатак Гендер центру да „прати примјену овог закона са аспекта испуњавања обавеза из домаћих и међународних стандарда за сузбијање и спречавање насиља над женама и родно заснованог насиља и стандарда за равноправност полова.“ Гендер центар треба да се стави, заједно са Омбудсманом за дјецу, не у позицију пратиоца већ предводника у промјени друштвене свијести о жени као објекту мушкарчевих жеља и нерођеном дјетету као објекту за лабораторијска истраживања.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

Библиографске референце

1. George, Carole C., “Open Acces and Regulation of Comerciallisation of Human Stem Cell Lines in the UKSCB”, *ScriptEd, A Journal of Law, Technology and Society*, Vol. 7, Issue 2/2010, <http://www.law.ed.ac.uk/ahrc/script-ed/issue7-2.asp>;
2. Ганди, Махатма, *Борба ненасиљем*, Комунист, Београд 1970;
3. Ганди, Махатма, *Пут ненасиља*, Службени гласник, Београд 2008;
4. Дамјановић, Гордана, „Генетски инжењеринг и патентни прописи“, *Начела и вриједности правног система – норма и пракса* (прир. Горан Марковић), Правни факултет Универзитета у Источно Сарајеву, Источно Сарајево 2012;
5. Петражицки, Лав, *Теорија права и морала*, ЦИД, Подгорица 1999;
6. Wishart, Ian, “Fetal body parts used for research”, *Investigate Daily*, <http://www.investigatemagazine.co.nz/Investigate/?p=2451>.

Правни извори

1. Закон о условима и поступку за прекид трудноће, *Сл. гласник РС*, бр. 34/08;
2. Закон о трансплантацији људских ткива и ћелија, *Сл. гласник РС*, бр. 14/10.

Professor Stanka Stjepanović, LL.D.

Faculty of Law,
University of East Sarajevo

VIOLENCE OVER UNBORN CHILDREN AND VULNERABILITY OF GENDER EQUALITY DE FACTO AND DE IURE

Summary

The author of this paper points to a problem that occurs when applying for termination of pregnancy on the basis of the conditions and procedures for termination of pregnancy. She indicates a double violation of gender equality. The first one is a violation of the explicit provisions of the request for termination of pregnancy for which only women can apply and for which there is no requirement for the agreement on the part of the spouse or common-law partner. The second more drastic violation of gender equality is the selective killing of unborn children favorizing male children, so there already exists a serious imbalance in the number of live born male and female children. It represents the worst violence against the unborn female children, because they are denied the fundamental right - the right to life. The author points to the advantage of raising public awareness in relation to legislative coercion.

Key words: *Violence; Children; Unborn children; Fetus; Female gender; Stem cell.*